

ROLAVA, okr. Sokolov, Karlovarský kraj

Zaniklý důlní závod a zajatecký tábor

Druhá světová válka

Význam: Areál důlního závodu a zajateckého tábora představuje unikátně dochovanou technickou památku a zároveň pomník otrocké dřiny stovek nedobrovolných pracovníků.

Historie: Hluboké bažinaté lesy severně od Přebuze, těsně při česko-saské hranici, skrývají unikátní technickou památku: relikty cínového dolu v Rolavě (něm. *Sauersacku*), který byl vybudován berlínskou těžební společností *Zinnbergbau Sudetenland, GmbH* v letech druhé světové války. Krušné hory představují již od středověku významnou oblast dobývání barevných kovů, o čemž svědčí celá řada místních jmen, pozůstatků těžebních areálů v krajině a například i erby velké části krušnohorských měst. Cín byl důležitou surovinou válečné výroby, takže již v době první světové války

došlo na katastru Rolavy k prvním průzkumům ložisek místních rud barevných kovů. Jejich těžba se však po skončení války a obnovení dodávek levnější a kvalitnější rudy neukázala být ekonomicky efektivní, takže ve 20. a 30. letech těžební revír několikrát změnil držitele, aniž by se začalo s dobýváním.

Počátek druhé světové války a nedostatek wolframu, který po celou válku výrazně omezoval německé vojenské úsilí, obrátil znovu pozornost plánovačů válečného hospodářství k rolavským ložiskům. Od r. 1940 tu začal vyrůstat komplex hlubinného dolu a pracovního tábora pro francouzské a později především sovětské válečné zajatce, na jejichž nedobrovolnou dřinu důl od počátku spoléhal. Později, v r. 1942, přibyla i úprava rudy s nezbytnými odkalovacími a skladovacími zařízeními. Těžba málo

↑ *Současný stav interiéru úpravní rudy. Foto Z. Kačerová, 2014.*

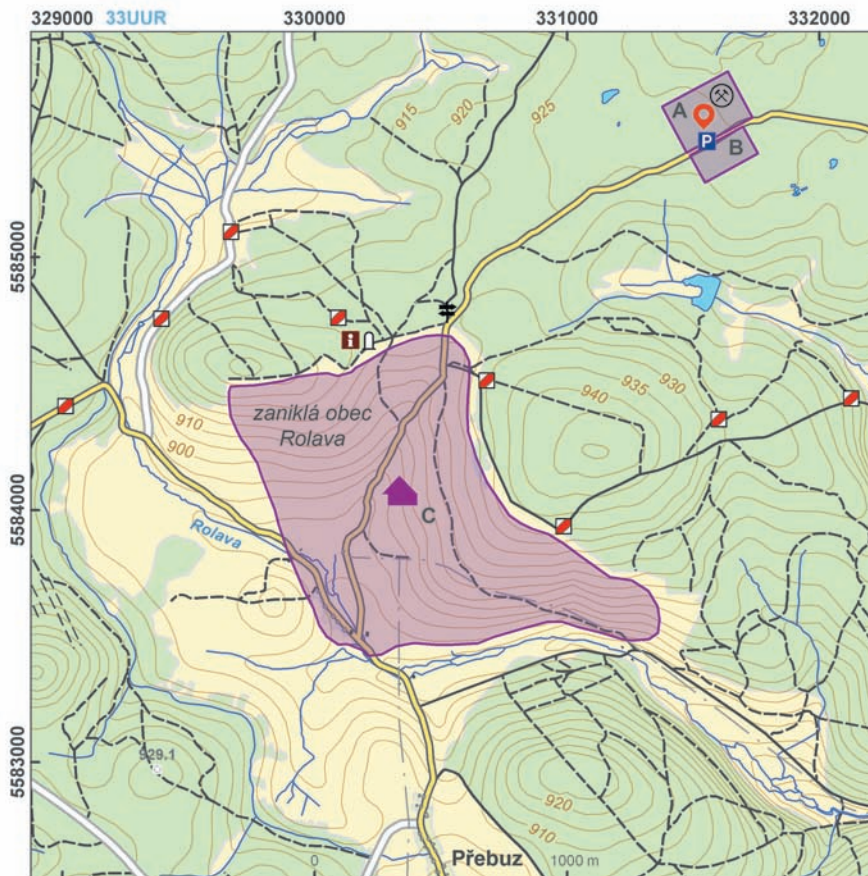
□ *Plán lokality zaměřil a podle archivních podkladů sestavil D. Novák.*

kvalitní rudy pokračovala až do konce války, kdy se rozprchlí nejprve dozorcí a německý odborný personál a po nich i samotní zajatci. Opuštěný areál převzaly po válce Rudné doly Příbram, n. p., které ale v nerentabilní těžbě nepokračovaly. Vybavení dolu bylo demontováno a odvezeno na Příbramsko a Jáchymovsko, kde zřejmě znovu sloužilo těžbě vojensky strategické suroviny a otrocké práci...

Popis: Současná podoba areálu je dána mnoha desetiletými chátrání, které začalo cílenou demontáží po skončení války a následným odvozem veškerého použitelného vybavení místními obyvateli a které dodnes pokračuje rabováním všech dosažitelných kovových součástí i přirozeným rozpadem. Celý komplex tak představuje modelovou ukázkou vzniku archeologické lokality, o to názornější, že jednotlivé mizející struktury jsou pro současného pozorovatele stále ještě srozumitelné, resp. interpretovatelné na základě dochované plánové stavební dokumentace. Lokalita navíc ukazuje způsob destrukce rozdílných typů stavebních konstrukcí. Další předností rolavského důlního areálu je jeho původnost; po jeho opuštění zde totiž neprobíhaly jakékoliv dlouhodobé a cílené lidské aktivity, což jen umocňuje celkovou atraktivitu tohoto tajemného místa.

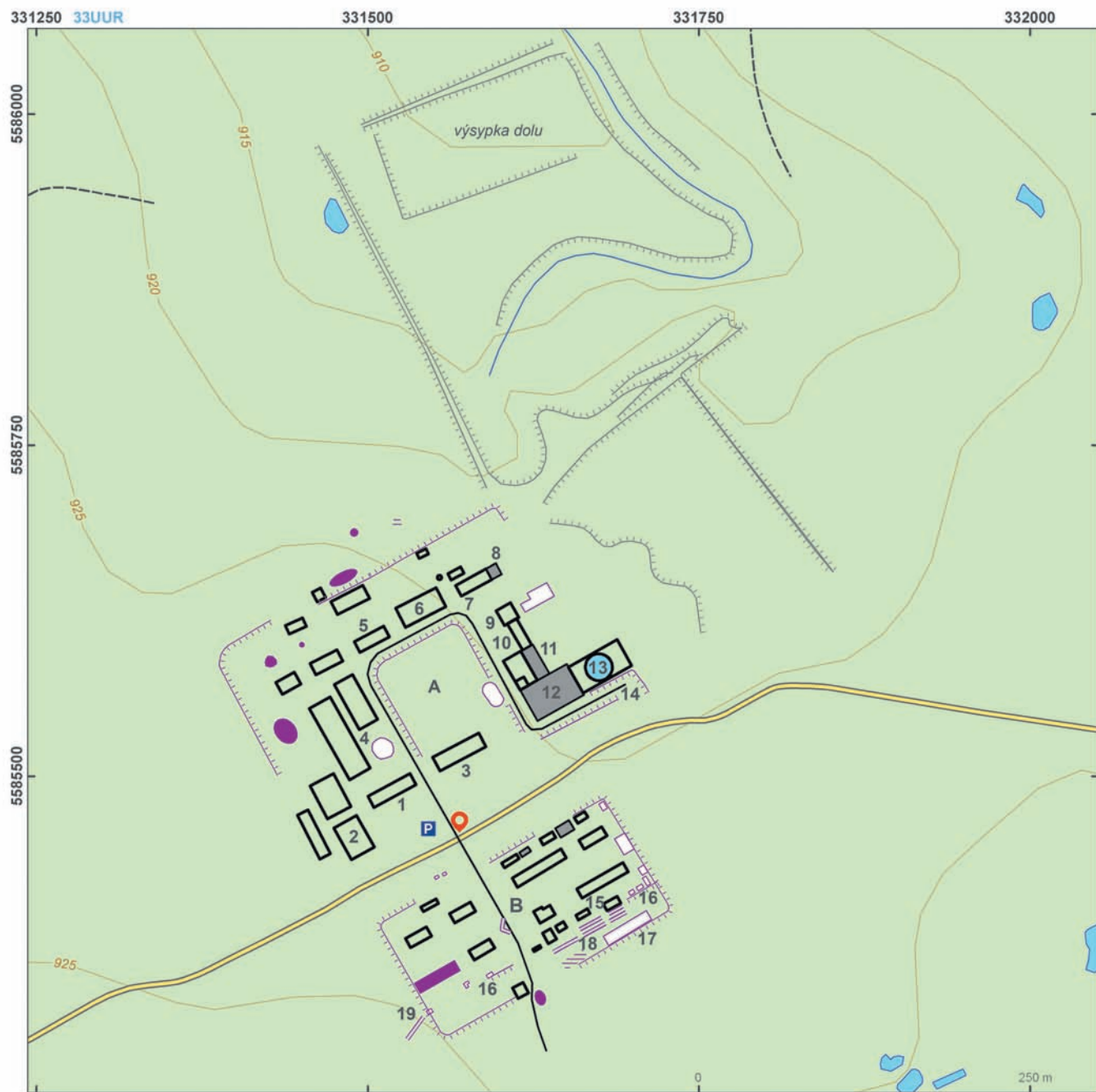
Procházka rolavským dolem zpravidla začíná u turistického přístřešku bezprostředně u silnice Přebuz–Jelení. Severním směrem od tohoto bodu se nacházel původní vstup do těžebního a zpracovatelského areálu (A), k němuž náležela vrátnice (1), váha, garáže a stáje (2), které jsou dodnes dobře identifikovatelné podle pozůstatků charakteristického vnitřního zařízení.

Dále se podél pěšiny, která prochází celou severní částí lokality, rozkládají relikty správní budovy s laboratoří (3) a několika typů skladovacích prostor včetně skladiště surového cínu s betonovou nakládací rampou (4). Z většiny těchto staveb je dnes dochován pouze betonový základ a případné sklepy, neboť nadzemní části budov byly stavěny převážně ze dřeva. Jejich postupný nenásilný rozpad dokládají zachované části cihlových komínů, které byly zřejmě sneseny na úroveň dnešního terénu pozvolna zanikající

dřevěnou konstrukcí, aniž by byly výrazněji poškozeny.

Za ohybem pěšiny směrem k východu se začínají seskupovat objekty, které již přímo souvisejí s provozem důlního závodu. Jde o kovárnu se zámečnickou dílnou (5), tzv. kavnu (hornickou šatnu) s umývárnou (6), kompresorovnu (7), pro kterou jsou charakteristické dobře dochované betonové sokly pro uložení strojů, a trafostanici (8). Další obdobné budovy (vodárna, strojovna těžního stroje či sklad palivového uhlí), které

stály při západním okraji areálu, jsou dnes součástí vysázeného smrkového porostu a dokládají je již jen sotva zřetelné relikt.

S těmi ovšem výrazně kontrastuje mohutný železobetonový skelet samotného srdce celého provozu – komplexu těžební věže nad šachtou (9), rudného mlýna (10), sil na skladování namleté rudy (11) a úpravny (12) se zhušťovačem kalů (13). Z ocelové konstrukce původně 30 m vysoké těžební věže zůstal dodnes zachován pouze betonový základ, který

je do značné míry překryt betonovou zátkou ústí šachty. Ta představuje jeden z mála pozdějších zásahů v areálu, neboť vznikla jako nouzové bezpečnostní opatření snad až v 60. letech. Mnohem lépe je dochován železobetonový skelet rudného mlýna, který tvořil nezbytný mezistupeň zpracovatelského procesu, než se čerstvě vytěžená rudnina dostala do jednoho ze čtyř skladovacích sil. Jejich železobetonová skořepinová konstrukce dosahuje dodnes úctyhodné výšky 19 m a spolu s přiléhá-

jícím komínem, který sahá až do výše 25 m, vytváří dominantu celého areálu. Dále na jih navazují relikt úpravy rudy, které dnes návštěvníkovi skýtají bizarní kombinaci industriálního interiéru s otevřenými průhledy do bezprostředně navazujícího přirozeného lesního porostu. Krušnohorské nebe se pak zrcadlí na hladině přilehlé, původně zastřešené, nádrže zhušťovače kalů...

Okolo nakládací rampy u obratiště nákladních automobilů (14), které se nachází jižně od úpravy, je možné

↑ Ruina odvěšovací stanice. Foto Z. Kačerová, 2014.

↗ Odkalovací nádrž, v pozadí úpravna rudy a rudná sila. Foto Z. Kačerová, 2014.

→ Betonová podlaha obytného domu v areálu zaječnického tábora. Foto Z. Kačerová, 2014.

vrátit se ke křižovatce vnitřní cesty areálu s dnešní silnicí. Na jih od ní se rozkládají skromné pozůstatky zajateckého tábora (**B**), které vedle monumentálních ruin důlního provozu bez zbytečných slov dokládají pohrdání totalitního režimu lidskými bytostmi. Na ploše 300 × 110 metrů zde bylo nuceno žít i více než 500 vězněných vojáků a totálně nasazených, a to v jednoduchých dřevěných stavbách. Ponurost jejich všedních dní dosvědčuje nejlépe skutečnost, že v dubnu r. 1942 musela být v areálu lágru zřízena odšívovací stanice (**15**), jejíž relikty jsou dodnes dobře patrné. Někdy v průběhu existence tábora došlo k jeho rozšíření jihovýchodním směrem; zde je patrná terénní hrana (**16**) vymezující původní rozsah tábora, pozůstatky budov zjevně jedno-dušší konstrukce (**17**) a výkopy pro nikdy nedokončený kanalizační řád (**18**). Odvodnění obou areálů ostatně představovalo v deštivém horském klimatu a v místním bažinatém terénu zjevně zásadní problém, a celý prostor důlního závodu i lágru je tak protkán hustou kanalizační sítí. Odvod povrchové vody z prostoru tábora je dob-

ře patrný v podobě přepadu a volně navazujícího protáhlého *konkávního útvaru (**19**) na jihozápadní straně zajateckého tábora.

Asi 1,2 km po silnici směrem na Nové Hamry se nacházejí povrchové pozůstatky vedlejší šachty dolu *Sauersack*. Při cestě opačným směrem lze zhruba po 1,5 km narazit na ruiny obce *Sauersack/Rolava* (**C**), zaniklé po r. 1945, kterou dnes připomíná několik posledních stavení, opuštěná trafostanice a odhalená zdíva a sklepy zbořených domů. V areálu stojí i udržovaný pomníček pětice sovětských zajatců, kteří byli zabiti při pokusu o útěk z cínového dolu. [**jh**, **dn**]

Literatura: Rojík 2000; SOA Plzeň, f. Cínové doly Rolava.

Navigační bod: N 50°23'49.01", E 12°37'48.43" (střed areálu).

Přístup: Parkovat lze přímo na silnici u zaniklého dolu Rolava a zajateckého tábora.

Rizika: V zimním období je lokalita obecně hůře dostupná a některé relik-

ty skrývá vysoká sněhová pokrývka, a to i nezakrytá ústí kanalizačních šachet – hrozí nebezpečí úrazu! Rovněž nedoporučujeme vstup do nezajištěných podzemních prostor a výstup na konstrukce.

Okolí: [1] Přebuz (SO), památník zastřelených a zahynulých sovětských zajatců: N 50°23'22.97", E 12°36'40.54" (1,6 km).

[2] Rolava (SO), trafostanice v areálu zaniklé obce Rolava: N 50°22'55.01", E 12°36'49.84" (2,0 km).

↑ Nikdy nevyprázdněná rudná síla. Foto Z. Kačero-vá, 2014.

↖ Historický snímek dnes již zcela demontované těžní věže (uprostřed), strojovny (vlevo) a rudného mlýna s rudnými silami (vpravo). Foto R. Hylský, 1946. © Geologická služba ČR.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.